

В.В. Драченко,
канд. пед. наук, ст. викладач

**кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

МІЖКУЛЬТУРНА ВЗАЄМОДІЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Серед вимог, які висуває суспільство до освітян, домінуючими є володіння сучасними педагогічними технологіями навчання і виховання, спрямованими на формування і розвиток особистості, її здатності керуватися набутими знаннями й уміннями у самостійній діяльності згідно з універсальними загальнолюдськими цінностями і світоглядними позиціями, готовності використовувати отриманий досвід у процесі самоосвіти і саморозвитку і забезпечити їм можливість обміну цим досвідом з іншими людьми. У цьому зв'язку особливий інтерес українських та зарубіжних спеціалістів викликає проблема оволодіння студентами моделями міжкультурної взаємодії.

Аналіз соціологічної, педагогічної, психологічної, культурологічної літератури свідчить про те, що проблема міжкультурної взаємодії в цілому і окремі її аспекти знайшли висвітлення у наукових дослідженнях багатьох учених, а саме: філософсько-методологічного і психологічного підходу (Ж. Бодрийяр, Ж. Дерріда, М. Фуко, М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв, Г. Щедровицький); формування соціокультурних компетентностей (О. Бирюк, І. Закір'янова, Д. Іщенко, С. Шукліна та ін.); розвиток міжкультурної комунікації (Р. Коллінз, Н. Луман, М. Маклюєн); формування комунікативної компетентності (С. Зенкевич, Л. Мітіна, Ю. Пассов, Л. Романишина, З. Підручна та ін.).

Міжкультурна взаємодія являє собою інтегральний духовно-естетичний феномен, готовність і здатність особистості мобілізувати персональні ресурси – організовані в систему культурологічні, ціннісні, художні, естетичні знання, уміння, ставлення, здібності, якості, необхідні для ефективного вирішення життєвих проблем і завдань у типових і нестандартних ситуаціях, у побудові власної траєкторії життєтворчості у взаємодії з іншими. Здатність особистості до міжкультурної взаємодії має особистісно-діяльнісний та інтегративний характер; це багатогранний показник результативності культурологічної освіти і самоосвіти, що поєднує всі компоненти: змістовий (знання), процесуальний (уміння), аксіологічний (цінності, орієнтації), мотиваційний (бажання, установки), самореалізаційний (активність, самостійність), креативний (творчість).

Аналіз сутності міжкультурної взаємодії, її місця, ролі в суспільстві опирається, перш за все, на основні аспекти феномену культури:

- культура – народжене суспільством, властиве суспільству соціальне явище, що відбиває його якісну характеристику та збагачує духовне життя людини;
- культура – процес творчої діяльності людини, спрямованої на пізнання оточуючого світу і самої людини, на формування власної світоглядні установки;
- культура включає в себе сутність досягнутих людиною у процесі освоєння світу матеріальних і духовних цінностей і відповідних ціннісних орієнтацій людини в світі;
- культура виступає як потужний фактор формування людських сутнісних сил, формування людини в людині, перетворення її природних захоплень, потреб, емоцій в справжні людські.

Звертаючись до поняття культури, зазначимо, що в самому феномені цього явища як і в процесі його формування в людини закладена необхідність діалогічної взаємодії з Іншим. Розглядаючи культуру у філософському аспекті, С.Гатальська зазначає: «Будь-яка культура ґрунтується на певному сутнісному акті духу, суть якого — первісна подія-зустріч, спільне буття, яке плине в подіях зустрічі Я і Ти, відповіді Я, адресованій Ти, й у відповіді Ти, адресованій Я. Цей сутнісний акт, акт культурної творчості, підкріплюється зусиллями

прийдешніх поколінь. Проте людина здатна до культурної творчості доти, доки вона сама перебуває у взаєминах, коли вона впливає і відчуває вплив» [3, 265]. Дійсно, кожна людина має власну історію, власне життя, а, отже, і власну культуру, яка включає географічний, етнічний, морально-етичний, релігійний, політичний, історичний, особистісний аспекти. В процесі міжкультурної взаємодії навіть близькі люди виступають представниками різних культур. Смысл кожної культури потенційно нескінченний, проте він актуалізується лише від зіткнення з іншим смыслом. Тільки на межі різних культур уможливується свідомість і самосвідомість особистості як вихід за межі власного досвіду, в міжкультурний простір.

Будь-яка людина, перш ніж використати досягнення інших культур у власній діяльності, співставляє їх з власними нормами і цінностями, очікуючи від партнерів взаємодії дотримання певних правил і норм взаємодії. Таке сприйняття обумовлене психологічним механізмом проєктивної ідентифікації, установки сприймати і оцінювати Іншого через призму «своєї культури». Ця позиція часто базується на установці, що «власна культура» є кращою або ж виключно правильною. Все, що стосується інших норм, звичаїв, стилів поведінки розцінюється як неповноцінне. Або ж цей механізм може набувати зворотної дії, коли будь-яка «Інша культура» ідеалізується, набуваючи рис безумовної переваги, що призводить до репресивного ставлення до власної культури. Альтернативою таким крайнощам може стати міжкультурний релятивізм, який базується на методологічному принципі відносності: явище культури, як то цінності, ставлення чи поведінку людини, можна зрозуміти лише через конкретні умови міжкультурної взаємодії. У культури, як і у людини немає єдиних стандартів правильності чи хибності, і лише в міжкультурному просторі, у зв'язку з реальними соціокультурними і історичними умовами, набуває чинності механізм формування оцінного ставлення до представників різних культур, через співставлення – до ідентифікації власної культури.

Варто наголосити на необхідності формування у студентів власної «культурної ідентичності» як свідомого прийняття і розуміння індивідом культурних цінностей, мови, норм і правил, притаманних його культурі і відповідного ціннісного ставлення до себе, до інших, до світу в цілому. Зазначимо також, що міжкультурна взаємодія обумовлена розумінням неможливості абсолютизації культур як постійних явищ і величин, а співставленням нормативно-ціннісних систем конкретних культур, які вступають у взаємодію, і також перебувають у стані постійного динамічного розвитку, або ж представлення їх є продуктом певної інтерпретації.

Отже, міжкультурна взаємодія проявляється у власній здатності та здатності інших людей сприймати, осмислювати, оцінювати, поважати культурні умови і фактори впливу у сприйнятті, судженнях, почуттях і продуктивно використовувати їх у сенсі взаємної адаптації, толерантності, співробітництва. Необхідною передумовою міжкультурної взаємодії у студентів є формування у них міжкультурної компетентності, яка, враховуючи специфіку поглибленого вивчення студентами дисциплін художньо-естетичного і гуманітарного циклів, включатиме такі компетентності:

- ключові – інформативно-пізнавальні, комунікативні, соціальні, соціокультурні, загальнокультурні, особистісного самовдосконалення, громадянські, уміння вчитися, креативні. Вони є результатом не лише освіти, але й усього досвіду людини;

- естетичні (міжпредметні, інтегративні) – як здатність орієнтуватися в естетичних параметрах різних сфер життєдіяльності, що найбільш ефективно формуються при опануванні різних видів художньої культури;

- мистецькі – як здатність особистості до пізнавальної і практичної діяльності в царині певного виду мистецтва – музичного, візуального (образотворчого), хореографічного, театрального, екранного, зокрема кіномистецтва з урахуванням специфіки його художньої мови.

Запропонована класифікація має умовний характер, адже вона, як і будь-яка інша схема, неминуче спрощує живий педагогічний феномен, натомість вона доцільна не лише у

науковому, а й у прикладному аспекті, адже сприяє конкретизації результатів професійної освіти майбутнього педагога.

Опираючись на наукові дослідження Л.Масол, зазначимо, що «у зв'язку з переорієнтацією загальної мистецької освіти на компетентнісний підхід переносяться акценти із засвоєння студентами художньої інформації, що сприятиме виховання грамотного споживача художніх цінностей (перцепієнта), на розвиток у них «авторської здатності», тобто спроможності виступити ініціатором того чи іншого мистецького задуму, проекту, втілювати його у власній творчій діяльності відповідно художнього світогляду, ціннісним орієнтаціям» [7, 315]. Вектор професійного розвитку має спрямовуватись у площину цінностей особистісного розвитку студентів на основі виявлення їхніх художніх здібностей, формування різнобічних естетичних інтересів і потреб, становлення творчої особистості.

На ефективність процесу формування і розвитку міжкультурної компетентності у студентів впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні детермінанти. Серед об'єктивних – умови життєдіяльності та соціально-економічного середовища; суб'єктивні залежать від усього комплексу засобів, залучених до процесу професійного і особистісного розвитку студента. Ефективність розвитку міжкультурної компетентності забезпечується дотриманням певних оптимальних психолого-педагогічних умов, до яких можна віднести утвердження культуротворчого підходу до освітнього процесу з урахуванням провідних потреб юнацького віку, що передбачає організацію сприятливого середовища для оволодіння культурним досвідом людства. Такий підхід має розвивати у студентів культуру матеріальних і духовних потреб, вести їх до потреби в самій культурі як втіленні людського сенсу буття, сприяти культурному самовизначенню і самореалізації. Досліджуючи будь-яке явище культури, викладач передусім акцентує увагу студентів на таких питаннях: Що це дало людині на шляху її «олюднення»? Яку роль цей об'єкт культури відіграє у процесі становлення, збагачення, розвитку людського в Людині? Який особистісний смисл це явище культури має для Вас?

Культуротворчий підхід виражається: - у комплексному розгляді будь-якого явища культури, що передбачає його аналіз з філософської, психологічної, педагогічної, соціальної позицій з метою виявлення у ньому культурно-ціннісного людинотворчого змісту; – у здійсненні діалогу часів, епох, стилів як феноменів культури з певними притаманними їм характерними рисами і цінностями; – у діалозі культур різних країн, націй. Органічне поєднання універсального (загальнолюдського, полікультурного), національного (державного), регіонального (етнолокального, краєзнавчого) і особистісного компонентів культурних феноменів з безумовним пріоритетом їх духовно-ціннісної людинотворчої спрямованості; – у створенні культуротворчої атмосфери, що ґрунтується на комплексному використанні різних видів мистецтва і сприяє глибокому емоційному переживанню та особистісному осмисленню культурних цінностей, формуванню цілісного художнього світогляду особистості, розвитку почуттєво-емоційної сфери, творчих здібностей, які є необхідними складовими міжкультурної компетентності; – у діалозі культури викладача з культурою студента як взаємодія особистостей, різних за віком, світоглядом, рівнем знань, умінь і навичок, психічними особливостями та ін. Міжкультурна компетентність розвивається в діалозі рівноправних партнерів, за якого його учасники виявляють активність і взаємну зацікавленість.

Отже, діалог у міжкультурній взаємодії – це поєднання різних смислів, у якому формується орієнтація розуму на взаєморозуміння. Проте можна також погодитися з Ю. Лотманом у тому, що цілковите взаєморозуміння непродуктивне, завжди мають існувати певні розбіжності між тими, хто прагне порозуміння. Мабуть, ці розбіжності й спричиняють існування феномену типу культури як певного структурованого цілого, що поєднує неповторність (яку важко й, напевно, непотрібно зрозуміти до кінця) й універсальність [6, 221].

Таким чином, міжкультурна взаємодія передбачає, наявність у особистостей, що вступають у взаємодію, окрім професійних знань і вмінь, низку інших компонентів, які

постають у ролі якостей особистості, що є абсолютно необхідними сьогодні будь-якому спеціалісту. Це, перш за все, такі якості особистості, як здатність приймати самостійні рішення, творчий підхід до професійної діяльності, уміння постійно навчатися й оновлювати свої знання. Це також гнучкість мислення, наявність абстрактного та експериментального мислення. Це – уміння вести діалог, комунікабельність, співробітництво. В умовах розширення міжкультурних зв'язків набувають особливого значення такі якості особистості, як взаєморозуміння, терпимість та повага до культури партнерів по взаємодії. Проблема розвитку міжкультурної взаємодії у студентів педагогічних спеціальностей потребує подальшої ґрунтовної розробки як в методологічних, так і в організаційно-процесуальних аспектах.

Література

1. Гатальська С. Філософія культури. / С.М. Гатальська. – К.: Либідь, 2005. – 328 с.
2. Иванов Д. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий: учеб-метод. пособие / Д.А. Иванов, К.Г. Митрофанов, О.В. Соколова. – М.: АПК и ППРО, 2005. – 98 с.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. К. – 2004. – №10.
4. Лотман Ю. Избранные статьи. Т. 1. / Ю.М. Лотман. – Таллинн, 1992. – С. 216-223.
5. Масол Л. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: Монографія. / Л.М. Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
6. Овчарук О. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. / О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.

Д.О. Жабченко
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент І.Г. Барановська

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Сьогодні проблема розвитку творчих здібностей дітей перебуває у центрі уваги багатьох дослідників і педагогів-практиків дошкільної ланки освіти. Освітня лінія «Дитина у світі культури», Базового компонента дошкільної освіти в Україні, передбачає формування почуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, формування елементарних трудових, технологічних та художньо-продуктивних навичок, самостійності, культури та безпеки праці. Результатом оволодіння дитиною різними видами предметної та художньої діяльності є сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності, позитивна мотивація досягнень; здатність орієнтуватися в розмаїтті властивостей предметів, розуміти різні способи створення художніх образів, виявляти інтерес до об'єктів, явищ та форм художньо-продуктивної діяльності, а також оволодіння навичками практичної діяльності, культури споживання [1].

Аналіз попередніх досліджень. Набутки психології, філософії, естетики стали теоретичною базою для розвитку педагогічних ідей в галузі естетичного виховання. Запорукою успішного виховання дітей, за Г. Сковородою, мають бути добрі настанови, викорінення поганих звичок. Він рекомендував у зв'язку з цим такі методи виховання, як бесіда, роз'яснення, приклад, поради та ін. Виховуючи дітей, радив він, необхідно вдаватися до переконань, привчати їх критично аналізувати свої вчинки. Питання виховання естетичних почуттів знайшли своє глибоке відбиття в працях вітчизняних педагогів-класиків: А. Макаренка, С. Русова, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, П. Юркевича. «Діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнку, фантазії, творчості», – повчав В. Сухомлинський. Невід'ємною складовою педагогічної концепції С. Русової є естетичне виховання дітей, головне завдання якого вона вбачала в тому, щоб «... розвинути свідомість, смак естетичний